

AZ OLAJFA ROKONAI

A cserjés jázmin virágos ága

Az olajfafélék (*Oleaceae*) családjához mintegy négyszáz faj tartozik, lombhullató vagy örökzöld fák, cserjék, kúszócserjék. Közismert tagjaival nap mint nap találkozhatunk a kertekben, parkokban. Gondoljunk csak az aranycserjékre (*Forsythia*), az illatcserjére (*Osmanthus*), az orgonákra (*Syringa*) és a fagyalokra (*Ligustrum*), kőrisekre. A konyhánkban és illatszereink közt ott vannak az olajfából (*Olea*) vagy a jázminból (*Jasminum*) nyert termékek.

Most a család egymástól távol honos, kevésbé ismert, de figyelemre méltó tagjait mutatjuk be.

A jázmin (*Jasminum*) nemzetség mintegy 200 örökzöld vagy lombhullató fát, cserjét és kúszónövényt foglal magába. Az Óvilág meleg vagy trópusi területein terjedtek el, többségük Délkelet-Ázsiában él. Európában mindössze egy faj

őshonos, és csak három fagyűző faj tartozik ide. Virágaik és illatuk miatt sokukat ültetik dísznövényként. Néhány fajt (*Jasminum grandiflorum*, *Jasminum sambac*) nagyon illatos virágjéért ültetvényeken termesztik, mert fontos és népszerű teaízesítő

és kozmetikai alapanyagot szolgáltatnak. A nemzetség tudományos és közneve a perzsa „vaszemin / jaszmin” szóból ered, jelentése: Isten ajándéka.

Cserjés jázmin

Örökzöld, nálunk rendszerint télizöld vagy lombhullató, laza hajtásrendszerű, domború habitusú cserje a cserjés jázmin (*Jasminum fruticans*), amely 1,5-2 méter magasra nő. Fellálló, ívelt ágai kopaszok, négy- vagy többélűek, zöldek. A levelei szórt állásúak, hosszúságuk elliptikus, lapockás, tompa csúcsú, ép szélű levélkékből tenyeresen összetettek. Forrt pártacsövű virágai öt- vagy négycim-pájúak, élénksárgák, 2-5 virágú bogvirágzatban nyílnak rövid oldalhajtásokon. A jázminok többségétől eltérően nem illatos. Nálunk júliustól szeptemberig nyílnak. Termése fényes fekete gömbölyded bogyó, sokáig, a következő tavaszig az ágakon marad. Eredeti elterjedési területe a Mediterráneum, a Krím-félsziget, a Transzkaukázus, Észak-Perzsia. Tengerparti sűrű, szúrós bozótokban, erdőkben, száraz, füves lejtőkön nő.

A jázmin sok országban népszerű leánynév, Magyarországon húsz éve még ritkaság volt, manapság a tizedikleggyakrabban adott keresztnév.

A cserjés jázmin természetes bokra

A homokfagyal termései

Tudományos nevét a nemzetség leírója, a neves francia botanikus *J. L. M. Poiret* adta egykori tanára, *A. R. Forestier* tiszteletére.

A szúrós illatcserje termései...

Könnyen nevelhető növény, a talaj kémhatására nem érzékeny, a jó vízgazdálkodású, laza talajokat kedveli legjobban, de meszes és agyagos talajokon, homokon is jól megél. Az aszályt is jól tűri. Díszértéke élénk sárga, bőséges virágzásában és fénylő fekete terméseiben rejlik. Fontos tulajdonsága, hogy a közismert téli jázminnal (*Jasminum nudiflorum*) ellentétben nyáron ajándékoz meg bennünket nyílásával.

Napra vagy félárnyékba szoliterként, kisebb csoportokba, vegyes szegélyágyakba ültethető. Jól mutat délies hatású növényekkel összeültetve (orvosi zsálya, levendula). Csak időnkénti alakító metszést igényel nyílás után. Gyakorlatilag teljesen kórokozó- és kártevőmentes. Teljesen télálló, de igen kemény teleken kicsit visszafagy-

A Forestier-cserje (*Forestiera*) nemzetség mintegy húsz faja Közép-Amerikában, a Nyugat-Indiai-szigeteken és az USA déli területein terjedt el. Csak néhány tagja nevelhető a mérsékelt égövben.

hat. Szaporítása zöld- és félfás dugvánnyal nyáron nagyon könnyű, a tavaszi magvetés is eredményes. Mind kisebb, mind nagyobb kertekbe melegen ajánlom az ültetését.

Homokfagyal

Lombhullató cserje vagy kis fa, 3-6 méter magasra nő a homokfagyal (*Forestiera neomexicana*). Kétlaki, váltivarú növény, vagyis vannak csak nőivarú és csak hímivarú virá-

gai, amik külön növényeken nyílnak, de előfordul, hogy ugyanazon a példányon is. Ágai kopaszak, kérge fehéresszürke. Keresztben átellenesen álló szürkészöld levelei visszás tojásdadok, elliptikusak vagy visszás lándzsásak, az ékvállú levelek széle finoman fogazott vagy ép, csúcsuk tompa, lekerekített. Sárga virágai nem feltűnők, a rügyhóraljakban, kis csomókban nyílnak lombfakadás előtt, márciusban–áprilisban. Húsos csonthéjas termései feketék, kékesen hamvasak, július–szeptemberben érnek.

Könnyen nevelhető és fenntartható, a különböző körülményekhez nagyon alkalmazkodó, tágtűrő növény. Viszonylag gyors növekedésű. Talajokban nem válogat, ha azok eléggé lazák. Kifejezetten aszály- és szárazságtűrő. A szikes talajt és az időszakos elöntést is elviseli. Gyakorlatilag kórokozó- és kártevőmentes, és teljesen télálló. Napfényre vagy félárnyékba ültethető szoliterként, facsoportok szegélyébe. Szívós, erős, sűrű sövény vagy többtörzsű kis fa is alakítható belőle, ekkor jobban érvényesül sima, fehéres kérge és ragyogó sárga őszi lombszín. Fácskává nevelve az olajfára emlékeztet a habitusa.

Díszértékét kehelyalakú koronaformája, szép kérge, őszi lombja, és a női példányokon tömegesen érő kékesfekete, mutatós termése adja, amelyet a madarak nagyon szeretnek. Virágai nagyszerű méhlegelők. Magvetéssel szaporítható, érés után azonnal vethető hidegágyba. A magoncokat szét kell cserepezni, ha elég nagyok. A félfás dugványozás hollandágyba július–augusztusban igen jó eredményt ad, de fás dugványozás is lehetséges novembertől februárig

hidegágyban. Az idősebb egyedeiről szedett dugványok esetén tudható, hogy milyen nemű lesz a szaporítvány.

A Nemzeti Botanikus Kertben, Vácrátóton 60 éves példányai vannak a legszárazabb dombtetőkön, kiválóan érzik magukat. Hazai kertészeti árudákban nem kapható, de tőlünk nyugatabbra megvásárolható. Dísznövényként ugyan nem a leghatásosabb, de sok jó tulajdonsága és tűrőképessége miatt mindenkinek melegen ajánlom ültetésre.

Szúrós illatcserje

Örökzöld cserje vagy kis fa, 2-6 méter magasra nő a szúrós illatcserje (*Osmanthus armatus*). Ágai kezdetben molyhosak, majd kopaszodók. Vaskos, merev, bőrnemű leve-

A széles

FOTÓ: FRÁTER ERZSÉBET

...és virágai

Az illatcserje (*Osmanthus*) nemzetségbe mintegy 30 faj, örökzöld cserjék és kis fák tartoznak. Elterjedési területük a Kaukázus, Kis-Ázsia, Észak-Amerika és Kelet-, Délkelet-Ázsia. Melegebb vidékeken, így Európa enyhébb területein is kedvelt díszcserjék. Tudományos nevük erős illatú virágaikra utal, az ógörög oszme = illat és anthosz = virág szavakból származik.

lei keresztben átellenesek, hosszúkás lándzsásak, elliptikusak, válluk lekerekített, csúcsuk élesen kihegyezett. Fehér, édes-fűszeres illatú virágai 4-12 tagú bogban a levelek hónaljában nyílnak szeptember-októberben. Csonthéjas termése késő tavaszra, nyílás után nagyjából fél évvel, kékes-hamvasra érik.

Eredeti élőhelye Nyugat-Kínában van, ahol hegyvidéki bozótokban, köves lejtőkön, szurdokokban nő 1400 méteres magasság körül.

Első ránézésre egyes magyalokra emlékeztet, de átellenes állású levelei azonnal elárulják a különbséget. Nem kétlaki, de előfordul, hogy csak hím jellegű virágok vannak egy példányon, így az nem hoz termést. Szoliterként teljes napra vagy félfárányékba

ültethető, a mélyebb árnyéket is elviseli. A metszést jól tűri, kiváló örökzöld sövény is kialakítható belőle. Jó vízháztartású, laza, semleges vagy enyhén savanyú, tápanyag-gazdag, nyirkos talajokon érzi igazán jól magát. Közepes vízigényű. Kemény teleken lombja károsodhat, így ajánlatos védetebb fekvésbe telepíteni. Gyakorlatilag kórokozó- és kártevőmentes. Bujtással és félfás dugványozással szaporítható.

...levelű olajfagyal virágai...

...és termései

Az olajfagyal (*Phillyrea*) nemzetség mindössze két tagja a Földközi-tenger partvidékein, a Mediterráneumban őshonos.

Értékét mutató levélzete, feltűnő termései és erős, kellemes illata adja.

A Nemzeti Botanikus Kertben, Vácrátóton, meszes talajon termesztett, 30 éves példány nő, amelyet fal közelébe ültettek és eddig egyetlen télen sem károsodott, bőségesen terem. Mint egyedi megjelenésű és igen illatos örökzöldet, melegen ajánlom ültetésre azokban a kertekben, ahol erre alkalmas hely van.

Széleslevelű olajfagyal

Termesztés, sűrű ágú örökzöld bokor vagy kis fa is lehet a **széleslevelű olajfagyal** (*Phillyrea latifolia*). Fialat ágai finoman molyhosak. Fényes, sötétzöld, bőrnemű leveleinek mérete és alakja nagyon változatos, lehetnek tojásdadok, elliptikusak, lándzsásak. A levéllemez széle ép vagy többékevésbé fogazott, fűrészkes, csúcsa tompa vagy kihegyezett, válla többnyire szívés. Sárgás- vagy zöldesfehér, illatos virágai kis fürtökben a levelek hónaljában nyílnak április-májusban. Gömbölyded, vagy kissé lapított csonthéjas termései éretten kékes-feketék.

A természetben a Földközi-tenger partvidékén, főleg a nyugati medencében fordul elő. Száraz lejtőkön, sziklás oldalakon, köves völgyekben nő, leggyakrabban a tengerpartközeli sávban. A jellegzetes mediterrán tövises-szúrós örökzöld bozót, a makkia gyakori, közönséges növénye, ahol együtt található a mirtusszal, a fügével, a karmazsintölggyel, a szentjánoskenyérfaival vagy az olajfával, szuharral.

Talajokban nem válogat, kémhatásukra nem érzékeny. A nyirkos és száraz talajokon is jól tenyészik. Teljes napon és félfárányékon egyaránt jól érzi magát.

Ligetes kertekbe, facsoportok szegélyébe, szoliternek ültethető, sövénynek is alkalmas. Teljesen télálló, csak mínusz 20 °C alatti fagyban károsodhatnak levelei. Gyakorlatilag kórokozó- és kártevőmentes, és a metszést is jól viseli. Magvetéssel és félfás dugványokkal könnyen szaporítható. Lassú növekedésű, kissé az olajfára emlékeztető megjelenése, örökzöld lombja és illatos virágai adják kertészeti értékét.

A Nemzeti Botanikus Kertben, Vácrátóton 22 éves bokrai rendszeresen nyílnak és bőven teremnek.

Itthoni árudákban ritkán kapható, de a szomszédos Horvátországban gyakori a faiskolákban. Ültetését kisebb kertekbe is jó szívvel ajánlom.